

1.1.Introducció

Barcelona, fins a principis del segle XIII, va experimentar paulatinament un seguit de canvis urbanístics tant al seu interior, l'antic recinte romà, com en el territori de fora muralles. Van aparèixer noves parròquies i monestirs – Sant Pau del Camp i Sant Pere de les Puelles- que al seu entorn van generar petits nuclis de població o suburbis que, en algun cas, van esdevenir viles noves. Generalment aquests petits nuclis vinculats a centres religiosos es trobaven localitzats a prop dels grans camins que comunicaven la ciutat amb altres territoris.

Es van realitzar i també es van millorar algunes infraestructures hidràuliques com el Rec Comtal que portava aigua del Besòs per a regadiu, moure molins d'aigua i l'abastiment d'aigua als tallers artesanals urbans. A la ciutat també es van instal·lar equipaments de caràcter higiènic com els banys nous, situats a la zona del Call jueu. Tanmateix les condicions higièniques de la ciutat eren precàries. Hi havia algunes fonts públiques que proveïen d'aigua de boca, per veure. Les cases disposaven de pous per a ús domèstic: fregar, rentar, etc. No existia xarxa de clavagueram, els residuus fecals anaven a pous morts, que els convertia sovint en focus d'infecció.

En els dos principals camins que sortien de Barcelona, el del Llobregat i el del Besòs, coneguts en el seu temps com la Via Morisca i la Via Francisca respectivament, es van instal·lar hostals, hospitals, llitzarets, etc. on la gent vinguda de fora i sospitosa de patir alguna malaltia havia de fer quarantena i ser atesa. Les malalties no eren en general motiu de marginació social, excepte la llepra, que feia que els lleprosos fossin aïllats en hospitals especialitzats fora muralles i lluny del nucli urbà. Aquest es el motiu de la creació de l'hospital de Sant Llatzer, especialitzat en recloure aquests. La resta de malats no rebien cap tipus d'atenció especialitzada, eren atesos a la llar, llevat dels malalts pobres, folls, orfes o pelegrins que s'acollien en petites instal·lacions vinculades a institucions religioses, com l'hospital d'en Marcus i altres petits establiments com el del canonge Colom i altres. El manteniment d'aquests establiments es feia mitjançant les donacions lligades al principi cristià de la caritat.

Imatge: Il·lustració dels hospitals baixmedievals de BCN..... amb el text inclòs

1.4. La capella de Sant Llàtzer

Sobre un plànol actual localitzar els següents punts:

1. Capella de Sant Llàtzer. (Fitxa pròpia)

Plaça del Padró, 2 bis

2. Capella d'en Marcús (Fitxa pròpia)

Carrer Carders, 3

3. Catedral de Barcelona

Plaça de la Catedral, S/N

Barcelona ha tingut tres basíliques a través de 17 segles. La primera *basílica es la paleocristiana del s. IV.*, les restes de la qual es poden visitar en el seu subsòl. Posteriorment, després de ser malmesa durant les turbulències bèliques de finals del segle X amb la ratzia del cabdill musulmà Al-Mansur, el comte Berenguer Ramon I i la seva esposa Almodis van iniciar la construcció de la catedral romànica al segle XI. D'aquest període resten, al interior de la catedral, les tombes d'aquests personatges, el portal de pas romànic de l'interior de la basílica al claustre i, a l'exterior, el portal de Sant IU, al carrer dels Comtes.

4. Capella de Santa Llúcia

Carrer Santa Llúcia, s/n

L'antiga capella episcopal, anomenada *de les santes verges* i dita actualment de Santa Llúcia, fou fundada pel bisbe Arnau de Gurb el segle XIII. Es un dels exemples més clars de l'estil romànic a Barcelona. Com a curiositat cal fixar-se amb la motllura vertical que apareix a banda i banda de la façana, ja que aquesta correspon a la *cana*, mesura de longitud barcelonina utilitzada en èpoques anteriors a l'aplicació del sistema mètric decimal.

5. Els Banys nous i el Call jueu. Centre d'interpretació del Call.

Placeta Manuel Ribé, 3

El Centre d'Interpretació del Call està ubicat a l'antiga casa del s. XIV coneguda popularment com "la Casa de l'Alquimista" o "Casa del Rabí". Aquest edifici d'origen medieval i amb restes conservades dels segles XIII-XIV va ser propietat de Jucef Bonhiac, teixidor de vels, segons consta en un document del segle XIV. L'edifici va ser modificat al llarg del temps. Aquest centre permet conèixer l'estructura del barri jueu medieval, anomenat el Call, del qual formaven part els Banys nous.

6. Monestir de Sant Pere de les Puelles

Plaça Sant Pere, s/n

L'església de Sant Pere de les Puelles, encara que amb moltes modificacions sofertes al llarg dels segles, és lo que resta de l'antic monestir del mateix nom de monges benedictines situat a la part de llevant de l'exterior de les muralles. Aquest monestir, consagrat al segle X, mostra la importància d'aquests cenobis com elements estructuradors urbans a l'entorn dels quals van sorgir nuclis de

població o vila nova . L'església actualment subsisteix com a parròquia. Bona part del claustre es conserva al MNAC.

La comunitat de monges és a Barcelona sense interrupció des del 945 , essent la primera comunitat femenina de tradició benedictina que va existir a la ciutat. L'any 1879 s'instal·laren al nou convent del barri de Sarrià.

7. Església de Santa Anna

Carrer de Santa Anna, 27

Aquesta església formava part del conjunt del monestir de Santa Anna, vinculat a l'orde militar del Sant Sepulcre des del segle XII, una de les ordes militars creades per protegir-se dels infidels. L'església, de creu grega, conserva l'estructura romànica, encara que la seva coberta , el cimborri, el claustre i la sala capitular son posteriors , bastides en estil gòtic.

8. Monestir de Sant Pau del Camp

Carrer de Sant Pau, 1001

Aquest monestir benedictí masculí es va situar a la zona de ponent de fora muralla. Sembla ser que aquest monestir es va aixecar sobre les restes d'una construcció anterior que va ser arrasada en època de AL-Mansur – segle X . Al llarg dels segles XII i XIII es van construir l'església i el claustre en estil romànic. De la resta del monestir, edificat el segle XIV en estil gòtic només queda la sala capitular, actualment la capella del Santíssim, i la sala abacial, que acull la rectoria. Aquest monestir depenia d'un monestir central, el de Sant Cugat del Vallès.

ARQUITECTURA I MEDICINA A BARCELONA. 1. Els Primers Temps Medievals	
1.4. La capella de Sant Llàtzer.	
Adreça física	Plaça del Padró ,2 bis
Adreça web	.....
És visitable? [ ] Si [ ] No	Horaris de visita: s'ha d'esbrinar
<i>Descripció històrica i arquitectònica</i>	
Funció original i evolució	<p>Aquesta capella, construïda entre els anys 1141 i 1171, formava part del conjunt de la lleproseria situada fora murallas, a la cruïlla dels camins de Montjuïc i Llobregat, per tal d'allunyar i confinar els lleprosos de la ciutat. El conjunt comprenia la capella ,l'hospital de Mesells o lleproseria , que ocupava tota la illa de cases definida pels carrers del Carme i Hospital i un petit cementiri. A partir de 1401 la lleproseria va passar a dependre del Hospital de la Santa Creu. De tot el conjunt avui només resta la capella, La supresió del cementiri va donar lloc a l'actual plaça del Padró i la lleprosaria va a funcionar fins el 1906, any en que es va traslladar al barri d'Horta.</p> <p>La capella entre 1906 i 1913 va restar oberta al culte. Posteriorment sense cap activitat, va restar integrada com a botiga dins d'una casa de veïns.</p>
Estil arquitectònic	Capella d'estil romànic de traçat similar a Sant Pau del Camp. El seu interior conserva l'estructura romànica presidida per un àbsis visible des del interior del pati d'una illa de cases.
Funció actual	Actualment la capella pertany a l'Ajuntament de Barcelona des de mitjan decada de 1990 i s'utilitza com espai d'exposicions.
<i>Sabies que...</i>	
Sobre medicina...	
<i>Localització i informació gràfica</i>	

Imatge antiga:

Fotografia o gravat

(Fotografia)

Actual

VIURE A LA CIUTAT

Presentació

El període que compren des del segle IX fins a finals del segle XII, principis del XIII Barcelona es una ciutat que creix molt lentament. El seu nucli principal es troba dins l'antiga ciutat romana, envoltada de muralles. La vida quotidiana es encara molt rural. Les institucions religioses tenen una forta presència tant dins com fora muralles. S'encarreguen del culte, que marca la vida quotidiana de la gent, i també dels serveis que avui en diríem socials: atenció als desvalguts, malalts, etc.

A partir del segle XI comencen a aparèixer nuclis de població a redós de monestirs i parròquies, amb una activitat econòmica lligada al món rural. Un incipient port va potenciar un l'aparició d'un barri de mercaders, artesans i gent de mar al voltant de la parròquia de Santa Maria del Mar, a la vegada que l'obertura del Rec Comtal va permetre la instal·lació de molins de gra, importants per assegurar la base alimentària de la població, el pa, i l'establiment d'artesans que necessitaven d'aigua, com els blanquers.

A la Barcelona actual queden restes d'aquest període que permeten fer un petit viatge en el temps i copsar la dimensió territorial de la ciutat, l'estructura urbana l'estil arquitectònic dominant de les classes dirigents religioses i civils. Tanmateix no tenim restes físiques de com eren els habitatges de la gent normal. La documentació recollida en estudis històrics, però, ens permet conèixer com era la vida quotidiana de la gent d'aquests període medieval, molt diferent de la nostra.

El DOCUMENT 1 presenta el plànol de la ciutat d'aquest període que permet aproximar-se a la seva estructura urbana (ACTIVITAT 1). El DOCUMENT 2 ens permet apropar-nos a com havia de ser viure a la ciutat en aquell moment. (ACTIVITAT 2). El DOCUMENT 3 mostra quins son els trets que caracteritzen l'arquitectura romànica (ACTIVITAT3)

DOCUMENT 1

1.2. Veure plànol del període

Activitat 1. Pautes de treball

En aquest plànol apareix el recinte emmurallat de la ciutat de l'època romana, que perviu al llarg del temps.

-Sobre un plànol actual localitza i perfila aquest recinte

La ciutat tenia quatre portes d'entrada i sortida que corresponen actualment als següents indrets: Plaça de l'Àngel, Plaça Nova, carrer Regomir i encreuament dels carrers Call / Boqueria.

-Localitza sobre el plànol actual aquests indrets.

-Cerca si queden restes d'aquestes portes i quina funció tenen actualment.

En el plànol es poden veure les vies de comunicació de l'època així com la portada d'aigües del Rec Comtal. Actualment aquestes vies de comunicació corresponen als carrers del Rec, Bòria, Carders, Corders, Boqueria, Hospital, Plaza Padró...

-Localitza'ls en el plànol actual.

-Aquesta ciutat medieval i el seu entorn, correspon actualment a la zona de l'Eixample o de Ciutat Vella.?

-Hi ha relació entre els diferents nuclis de població que sorgeixen en aquest període i els eixos de comunicació?

Document 2

L'AMBIENT URBÀ. ELS OLORS DE LA CIUTAT

La visita a una ciutat medieval comportava també una colla d'olors. Cada barri tindria les seves olors. La blanqueria, per exemple, amb la fortor del curtir de les pells; la peixateria amb la permanent olor de peix; l'olor del mar a la Ribera, i l'olor de brutícia una mica per tot arreu. La neteja no era pas una característica de les ciutats d'aquell temps, i per això les autoritats urbanes tot sovint es preocupaven de fer crides perquè els veïns i les veïnes no embrutessin els carrers, no llancessin animals morts a la via pública des dels terrats i les finestres, ni aigua bruta per la porta, si abans no miraven que no passés ningú. Moltes cases tenien comuna privada o letrina, que donaven a un pou mort o una bassa, però les necessitats es feien moltes vegades als orinals, i el seu contingut més d'un cop feia cap al carrer, o a l'arena de la platja. (...)

És interessant constatar com les autoritats urbanes relacionaven la pudor amb les epidèmies; veïen ben clar com la manca d'higiene havia estat i continuava essent causa de les malalties, que tot sovint, especialment als estius, senyorejaven la ciutat.

Així els consellers crearen l'ofici d'escombriaire amb la finalitat concreta de "tolre pudor que és causa d'epidèmies e malalties". Compraren un ase, i llogaren un home per tal que carregués sobre l'animal "totes sutzures donat pudor" i les llançés al mar.

(...)

També pensem que a la ciutat hi vivien cavalls als estables situats als baixos de les cases de les persones benestants, i també a les cases dels traginers i pagesos que necessitaven animals de bast per a la seva feina, A les cases i als

monestirs s'hi criaven animals de granja, especialment pollastres i gallinas i també algun porc, si bé des de l'any 1344 estava prohibit tenir els porcs solts pels carrers. Tot això feia de la ciutat quelcom una mica rural encara, amb olor de poble.

Font: Vinyoles, M^a.Teresa: La vida quotidiana a Barcelona vers 1400. Barcelona Fundació Salvador Vives Casajuana, 1985.

Activitat 2. Pautes de treball.

Les restes físiques arquitectòniques que perduren en el present permeten conèixer part de la societat d'un temps passat. Aquestes restes acostumen a ser construccions lligades a las classes socials dominants, civils o religioses. Per saber com vivien, quin ambient tenia la ciutat, etc s'ha de recórrer a documents, pintures, etc. que es troben a museus o arxius que permeten als estudiosos interpretar la societat del moment.

La lectura del text anterior , juntament amb la introducció d'aquest període, permet analitzar les condicions socials i ambientals d'una ciutat medieval.

- Per entendre el text s'ha de treballar primer el següent vocabulari: blanqueria, letrina, orinal .
- Quines condicions higièniques tenien els habitatges?
- Hi havia alguna normativa sobre la neteja dels carrers i les places?
- Hi ha relació entre l'aparició d'epidèmies i la higiene, tant privada com pública?
- Si es pogués fer un viatge en el temps, quins tipus d' olors es podria percebre?

La imatge d'aquesta ciutat es pot completar amb la lectura de la novel·la i el visionat de la pel·lícula *El Perfum*, rodada a Barcelona. Malgrat que reflecteix un ambient del segle XVIII, té forces similituds amb tot el període medieval.

Per a més informació entrar a

<http://www.barcelonamovie.com/html/cat/index.html>

Document 3. Trets característics de l'estil arquitectònic del romànic.

La consulta de les següent webs permet conèixer i analitzar tant les característiques del romànic com el paper d'aquest estil dins el el patrimoni medieval català d'aquest període

<http://www.xtec.cat/cda-monestirs/patrimonios/romanic/cat/roalu1.htm>

<http://www.xtec.cat/recursos/socials/romanic/indexb.htm>

<http://www.mnac.cat/>

http://www.arteguias.com/romanico_valles.htm

Activitat 3. Pautes de treball.

Després de introduir-nos en el coneixement de l'estil romànic, es proposa fer l'itinerari (1.3) i analitzar els elements que perduren en els diferents edificis patrimonials que resten a Barcelona d'aquest període.

La recollida de dades i la presentació es pot fer segons les `pautes el centre.

VIURE A LA CIUTAT

Presentació

El període que compren des del segle IX fins a finals del segle XII, principis del XIII Barcelona es una ciutat que creix molt lentament. El seu nucli principal es troba dins l'antiga ciutat romana, envoltada de muralles. La vida quotidiana es encara molt rural. Les institucions religioses tenen una forta presència tant dins com fora muralles. S'encarreguen del culte, que marca la vida quotidiana de la gent, i també dels serveis que avui en diríem socials: atenció als desvalguts, malalts, etc.

A partir del segle XI comencen a aparèixer nuclis de població a redós de monestirs i parròquies, amb una activitat econòmica lligada al món rural. Un incipient port va potenciar un l'aparició d'un barri de mercaders, artesans i gent de mar al voltant de la parròquia de Santa Maria del Mar, a la vegada que l'obertura del Rec Comtal va permetre la instal·lació de molins de gra, importants per assegurar la base alimentària de la població, el pa, i l'establiment d'artesans que necessitaven d'aigua, com els blanquers.

A la Barcelona actual queden restes d'aquest període que permeten fer un petit viatge en el temps i copsar la dimensió territorial de la ciutat, l'estructura urbana l'estil arquitectònic dominant de les classes dirigents religioses i civils. Tanmateix no tenim restes físiques de com eren els habitatges de la gent normal. La documentació recollida en estudis històrics, però, ens permet conèixer com era la vida quotidiana de la gent d'aquests període medieval, molt diferent de la nostra.

El DOCUMENT 1 presenta el plànol de la ciutat d'aquest període que permet aproximar-se a la seva estructura urbana (ACTIVITAT 1). El DOCUMENT 2 ens permet apropar-nos a com havia de ser viure a la ciutat en aquell moment. (ACTIVITAT 2). El DOCUMENT 3 mostra quins son els trets que caracteritzen l'arquitectura romànica (ACTIVITAT3)

DOCUMENT 1

1.2. Veure plànol del període

Activitat 1. Pautes de treball

En aquest plànol apareix el recinte emmurallat de la ciutat de l'època romana, que perviu al llarg del temps.

-Sobre un plànol actual localitza i perfila aquest recinte

La ciutat tenia quatre portes d'entrada i sortida que corresponen actualment als següents indrets: Plaça de l'Àngel, Plaça Nova, carrer Regomir i encreuament dels carrers Call / Boqueria.

-Localitza sobre el plànol actual aquests indrets.

-Cerca si queden restes d'aquestes portes i quina funció tenen actualment.

En el plànol es poden veure les vies de comunicació de l'època així com la portada d'aigües del Rec Comtal. Actualment aquestes vies de comunicació corresponen als carrers del Rec, Bòria, Carders, Corders, Boqueria, Hospital, Plaza Padró...

-Localitza'ls en el plànol actual.

-Aquesta ciutat medieval i el seu entorn, correspon actualment a la zona de l'Eixample o de Ciutat Vella.?

Document 2

L'AMBIENT URBÀ. ELS OLORS DE LA CIUTAT

La visita a una ciutat medieval comportava també una colla d'olors. Cada barri tindria les seves olors. La blanqueria, per exemple, amb la fortor del curtir de les pells; la peixateria amb la permanent olor de peix; l'olor del mar a la Ribera, i l'olor de brutícia una mica per tot arreu. La neteja no era pas una característica de les ciutats d'aquell temps, i per això les autoritats urbanes tot sovint es preocupaven de fer crides perquè els veïns i les veïnes no embrutessin els carrers, no llancessin animals morts a la via pública des dels terrats i les finestres, ni aigua bruta per la porta, si abans no miraven que no passés ningú. Moltes cases tenien comuna privada o letrina, que donaven a un pou mort o una bassa, però les necessitats es feien moltes vegades als orinals, i el seu contingut més d'un cop feia cap al carrer, o a l'arena de la platja. (...)

És interessant constatar com les autoritats urbanes relacionaven la pudor amb les epidèmies; veïen ben clar com la manca d'higiene havia estat i continuava essent causa de les malalties, que tot sovint, especialment als estius, senyorejaven la ciutat.

Així els consellers crearen l'ofici d'escombriaire amb la finalitat concreta de "tolre pudor que és causa d'epidèmies e malalties". Compraren un ase, i llogaren un home per tal que carregués sobre l'animal "totes sutzures donat pudor" i les llancés al mar.

(...)

També pensem que a la ciutat hi vivien cavalls als estables situats als baixos de les cases de les persones benestants, i també a les cases dels traginers i pagesos que necessitaven animals de bast per a la seva feina. A les cases i als monestirs s'hi criaven animals de granja, especialment pollastres i gallinas i també algun porc, si bé des de l'any 1344 estava prohibit tenir els porcs solts pels carrers. Tot això feia de la ciutat quelcom una mica rural encara, amb olor de poble.

Font: Vinyoles, M^a. Teresa: La vida quotidiana a Barcelona vers 1400. Barcelona Fundació Salvador Vives Casajuana, 1985.

Activitat 2. Pautes de treball.

Les restes físiques arquitectòniques que perduren en el present permeten conèixer part de la societat d'un temps passat. Aquestes restes acostumen a ser construccions lligades a les classes socials dominants, civils o religioses. Per saber com vivien, quin ambient tenia la ciutat, etc s'ha de recórrer a documents, pintures, etc. que es troben a museus o arxius que permeten als estudiosos interpretar la societat del moment.

La lectura del text anterior, juntament amb la introducció d'aquest període, permet analitzar les condicions socials i ambientals d'una ciutat medieval.

-Per entendre el text s'ha de treballar primer el següent vocabulari: blanqueria, letrina, orinal.

-Quines condicions higièniques tenien els habitatges?

-Hi havia alguna normativa sobre la neteja dels carrers i les places?

-Hi ha relació entre l'aparició d'epidèmies i la higiene, tant privada com pública?

-Si es pogués fer un viatge en el temps, quins tipus d'olors es podria percebre?

Document 3. Trets característics de l'estil arquitectònic del romànic.

La consulta de la següent web permet analitzar com era la planta, els elements de suport, les obertures, els sostres i les teulades dels edificis del període romànic.

<http://www.xtec.cat/cda-monestirs/patrinis/romanic/cat/roalu1.htm>

Activitat 3. Pautes de treball.

Després d'haver analitzat l'estructura dels components d'una edificació romànica, esbrina quins d'aquest element perduren encara a les capelles d'en Marcús i Sant Llätzer.

Titol orientaiu: Malalts, malalties i sanitat al llarg dels segles IX al XII/XIII (Abans de l'Hospital de la Santa Creu)

Presentació

DOCUMENT 1

Fitxes Sant Llàtzer i Capella Marcús

Document 2

LA MALALTIA

La malaltia normalment no era motiu de marginació, tret de la lepra; els lleprosos vivien en un món a part; eren agrupats fora muralla a partir del segle XII, que s quan la terrible malaltia, únic mal considerat repulsiu pels ciutadans medievals, es va fer sentir amb gran virulència a tot Europa. Llavors, les autoritats es varen veure en la necessitat d'aïllar els afectats del reste de la comunitat.

Per això es varen fundar hospitals especialitzats fora muralla; a Barcelona , el de Sant Llàtzer(...) Eiximenis recomanava que els qui patien de lepra estiguessin reclusos en un lloc apartat,i que allà on estiguessin treballessi, però sense contacte amb el món exterior (...)

Per a la resta de malalties sembla que no es prenen ni un mínim de mesures higièniques(...). Els malalts que no tenien ningú que en pogués tenir cura, especialment els malalts pobres, eren atesos en els hospitals que durant les darreries de l'Edat Mitjana es generalitzaren arreu del món urbà. Als hospitals s'hi acollien els malalts pobres, els folls, els orfes i pelegrins, però aquests malalts mai no foren marginats de la comunitat(...).

Font: Vinyoles, M^a.Teresa: La vida quotidiana a Barcelona vers 1400. Barcelona Fundació Salvador Vives Casajuana, 1985. Pag 118.